

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

METHODS OF TEACHING SOCIAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

У статті обґрунтовано, що традиційними методами викладання під час вивчення соціально-педагогічних дисциплін є такі: розповідь; бесіда; інструктаж; обговорення; ілюстрація; демонстрація; спостереження; гра; ділова, імітаційна, рольова гра; портфоліо та інноваційні методи викладання. Висвітлено, що серед сучасних інноваційних методів викладання є такі: перехресне викладання; викладання через аргументацію; випадкове викладання; контекстне викладання; обчислювальне мислення; викладання займаючись наукою; втілене викладання. Доведено, що методи викладання соціально-педагогічних дисциплін мають відповідати характеристичним методам соціально-педагогічної роботи: педагогічних, соціологічних, психологічних, які забезпечують зняття психологічного навантаження. Констатовано, що до інтерактивних методів викладання соціально-педагогічних дисциплін відносимо: метод проблемного викладу; презентації; дискусії; кейс-стаді; роботу в групах; метод мозкового штурму; метод критичного мислення; ділові ігри; рольові ігри.

Мета статті – проаналізувати традиційні та інноваційні методи викладання соціально-педагогічних дисциплін в закладах вищої освіти.

Висновки. Сьогодні існують обмеження, труднощі, перешкоди, з якими зустрічаються заклади вищої освіти та викладачі. Освітнянське середовище об'єднує усіх викладачів бажаних змінюватись, мотивує освітянські колективи у таких напрямках розвитку: професійно навчатись і розвиватись; удосконалюватись, а не конкурувати; не тільки притримуватись традиційних методів, а використовувати нові технології викладання; змінювати стереотипи мислення, враховуючи потреби нового покоління здобувачів вищої освіти; практикуватись на ситуаціях з реального життя соціуму, а не дотримуватись усталених прикладів; «і свого навчатись, і чужого не цуратись»; шукати підтримку стейкхолдерів; демонструвати інтелектуальну гнучкість, а не інтелектуальну зверхність; вивчати зарубіжні методи та методика викладання у вищій школі.

Ключові слова: методи викладання, інноваційні методи викладання, заклади вищої освіти, соціально-педагогічні дисципліни.

The article substantiates that the following are the traditional methods of teaching during the study of socio-pedagogical disciplines: narration; conversation; briefing; discussion; illustration; demonstration; observation; game; business, simulation, role-playing game; portfolio and innovative teaching methods. It is highlighted that among the modern innovative methods of teaching are the following: cross teaching; teaching through argumentation; casual teaching; contextual teaching; computational thinking; teaching while doing science; embodied

teaching. It has been proven that the methods of teaching socio-pedagogical disciplines should correspond to the characteristics of the methods of social-pedagogical work: pedagogical, sociological, psychological, which ensure the removal of psychological stress. It was established that interactive methods of teaching socio-pedagogical disciplines include: method of problem presentation; presentations; discussions; case studies; work in groups; brainstorming method; method of critical thinking; business games; role games.

***The purpose of the article** is to analyze traditional and innovative methods of teaching socio-pedagogical disciplines in institutions of higher education.*

***Conclusions.** Today, there are limitations, difficulties, and obstacles that higher education institutions and teachers face. The educational environment unites all teachers who want to change, motivates educational teams in the following directions of development: to learn and develop professionally; improve, not compete; not only adhere to traditional methods, but use new teaching technologies; to change stereotypes of thinking, taking into account the needs of the new generation of higher education seekers; to practice on situations from the real life of society, and not to follow established examples; «learn your own, and don't shy away from someone else's»; seek stakeholder support; demonstrate intellectual flexibility, not intellectual superiority; to study foreign methods and teaching methods in higher education.*

***Key words:** teaching methods, innovative teaching methods, institutions of higher education, socio-pedagogical disciplines.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні кожен викладач закладів вищої освіти в Україні відчуває необхідність змін. Зважаючи на те, що система вітчизняної вищої освіти знаходиться в трансформаційному стані, важливо врахувати напрацьовані та узагальнені наукові, методичні та прикладні засади навчання під час впровадження інноваційних методів навчання у діяльності вітчизняних ЗВО. Досягнути цього можливо за рахунок впровадження інноваційних методів викладання. Однією із цілей інновацій у вищій школі є саморозвиток як викладачів так й здобувачів вищої освіти, що можливий за рахунок набуття твердих (здатність професійно виконувати функції лектора, науковця, дослідника) та м'яких (здатність робити це з найкращими результатами як для викладача, так і для здобувача) навичок. Кожен заклад вищої освіти (ЗВО) є унікальним, а його викладачі – це найцінніший ресурс, за рахунок якого заклад набуває іміджу, здобувачів вищої освіти, які бажають у ньому навчатись, досвіду, інноваційних методів навчання.

На сьогодні можна відзначити різні методи викладання соціально-педагогічних дисциплін, зокрема, це проблемна технологія, технології колективної і групової діяльності, імітаційні методи активного навчання, методи аналізу конкретних ситуацій, метод проєктів, навчання у співпраці, креативне навчання, освітня проєктна діяльність, лекція-бесіда, лекція-візуалізація

і т. д. До інтерактивних методів викладання соціально-педагогічних дисциплін відносимо: метод проблемного викладу; презентації; дискусії; кейс-стаді; роботу в групах; метод мозкового штурму; метод критичного мислення; ділові ігри; рольові ігри та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовим підґрунтям організації освітнього процесу та викладання в закладах вітчизняної вищої освіти дослідники вважають: Закон України «Про вищу освіту» (2014).

Важливими науковими розвідками вітчизняних вчених в галузі забезпечення реалізації ефективної викладацької діяльності та використання інноваційних та традиційних методів викладання фахових дисциплін є праці: К. Грицюк, В. Каплінського, А. Лякішевої, А. Полянської, Н. Рудкевич та інших.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Недостатньо вивченими вважаємо такі методи викладання соціально-педагогічних дисциплін: методи критичного мислення та ділові ігри.

Мета статті – проаналізувати традиційні та інноваційні методи викладання соціально-педагогічних дисциплін в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Методи викладання соціально-педагогічних дисциплін в закладах вищої освіти тісно пов'язані зі студентоцентрованим навчанням.

У статті 1 Закону України «Про вищу освіту» (2014) зазначено, що «студенто-центроване навчання – підхід до організації освітнього процесу, що передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу» (Про вищу освіту, 2014).

Вітчизняні науковці А. Лякішева, Л. Грицюк вважають, що основними традиційними методами викладання під час вивчення соціально-педагогічних дисциплін є такі: розповідь; бесіда; інструктаж; обговорення; ілюстрація; демонстрація; спостереження; гра; ділова, імітаційна, рольова гра; портфоліо; інноваційні методи викладання (Лякішева & Грицюк, 2013).

Одним з інноваційних методів викладання соціально-педагогічних дисциплін є мозковий штурм. «Досвід використання мозкового штурму показує, що генерації ідей сприяють такі прийоми, як аналогія (зроби так, як це робилося при вирішенні іншого завдання), інверсія (зроби навпаки), фантазія (запропонуй щось нездійсненне) та ін. Значну роль відіграють тут і суб'єктивні якості учасників штурму – наявність минулого досвіду, боязнь виявитися смішним, відсутність творчого настрою, втома і т. ін.» (Методика викладання у вищій школі, 2022: 106).

«Методика соціально-педагогічної роботи – це сукупність методів діяльності соціального педагога і форм організації соціального виховання, спрямованих на розв'язання проблем клієнта». На думку вітчизняного вченого Н. Рудкевич, методи викладання соціально-педагогічних дисциплін мають відповідати характеристичі методів соціально-педагогічної роботи: педагогічних, соціологічних, психологічних, які забезпечують зняття психологічного навантаження: тренінг; психотерапія: суттєва, раціональна, аналітична і групова (Рудкевич, 2021: 16); *фінансово-економічні методи* спрямовані на розв'язання матеріальних проблем: економічні пільги і санкції; *правові методи*, які допоможуть відновити права і обов'язки клієнта як члена суспільства, знайти

юридичні документи, які сприятимуть розв'язанню проблеми клієнта; *медико-соціальні методи* допоможуть вивчити вплив соціальних факторів на стан здоров'я населення і розробити профілактичні заходи усунення шкідливого впливу і попередити можливі захворювання; *організаційні методи*, пов'язані з організацією трудової діяльності клієнта і громадською діяльністю незахищених верств населення; *комунікативні методи* спрямовуються на дотримання етикету спілкування між клієнтом і соціальним педагогом; *філософські методи та інші* (Рудкевич, 2021: 16–17).

Вибір методів для соціально-педагогічної діяльності залежить від поставленої мети і завдань. До окремої групи методів будемо відносити *нетрадиційні методи*, які повинні бути в арсеналі соціального педагога. 1. Методи лікувальної педагогіки. Дана група методів ґрунтується на правилах: «не зашкодь здоров'ю клієнта, навчи піклуватися про своє здоров'я: метод переконань; допомога у формуванні навичок саморегуляції, самодисципліни»; зміцнення здоров'я засобами мистецтва «(естетотерапія) – театр, кіно, бібліотеко-терапія, співання, малювання (арттерапія)»; організація рухомих та інтелектуальних забав «(імаготерапія); виховання на позитивних прикладах, вчинках, ідеалах (аретотерапія)». 2. Виховання природою, передбачає знайомство з природою і «оздоровлення засобами природи». 3. Використання «народної педагогіки. Найактивнішими методами є слово, справа, релігія, природа і мистецтво, традиції, ігри та забави, громадська думка» (Рудкевич, 2021: 17).

Усі методи соціально-педагогічної діяльності можна згрупувати, беручи до уваги мету призначення: 1. Методи дослідження. 2. Методи соціального виховання. 3. Методи соціально-психологічної допомоги.

Метод (із грец. – спосіб пізнання або шлях дослідження) – ключове поняття в організації та реалізації процесу навчання. Як явище з'явився з початком діяльності шкіл, а як поняття досліджується дидактикою протягом двох століть. У результаті застосування методу викладання виникає діяльність здобувача вищої освіти та здійснюється процес засвоєння ним навчального змісту. Створити дефініцію методу дуже складно, оскільки це: – багатомірне явище, яке стосується всіх

сторін і способів викладання й учіння; – складна структура, яка має зовнішні та внутрішні прояви; – один і той самий метод може застосовуватися для різних навчальних цілей. Зовнішньо метод проявляється в таких формах, як: словесно-слухова; образно-зорова; навчально-практична; педагогічна техніка та мистецтво. У внутрішній будові метод проявляється в: способах пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» у різних її видах і рівнях (репродуктивний, евристичний, дослідницький); мотиваційно-стимулювальній роботі зі сторони викладача та здобувачів; діяльності викладача та здобувачів, спрямованій на досягнення навчальної мети (Лякішева & Грицюк, 2013: 288–289).

Вітчизняна вчена професор І. Запухляк вважає, що сьогодні значно розширене традиційне уявлення про те, яким має бути процес взаємодії між викладачем та здобувачем вищої освіти. Серед сучасних інноваційних стратегій навчання вчена звертає особливу увагу на ті, які вже використовуються, але ще не мають значного впливу на освіту, оскільки потребують більшого практичного поширення. До таких стратегій відносять: перехресне викладання (Crossover Teaching) – викладання в неформальних умовах, наприклад, таких як музеї, кіно, театр, інші громадські заклади, підприємства, установи, організації, що може пов'язувати навчальний зміст з проблемами, які мають значення для здобувачів вищої освіти у їхньому житті; викладання через аргументацію (Teaching Through Argumentation) – під час якого здобувачі вищої освіти різних спеціальностей можуть просунути своє розуміння науки, сперечаючись способами, схожими на ті, що відбуваються у професійному та реальному житті; випадкове викладання (Incidental Teaching) – як незаплановане або ненавмисне навчання, яке відбувається, на перший погляд, окремо від основного навчання, проте передбачає викладання у щоденних процедурах на своїх робочих місцях; контекстне викладання (Context-Based Teaching) – дозволяє вчитися на досвіді, інтерпретуючи нову інформацію в контексті того, де і коли вона виникає, і пов'язуючи її з тим, що ми вже знаємо, ми розуміємо її актуальність та значення; обчислювальне мислення (Computational Thinking) – як потужний підхід до мислення та вирішення проблем,

метою якого є навчити здобувачів вищої освіти, особливо спеціальності 231 «Соціальна робота» структурувати проблеми, щоб уможливити їх вирішення, заохотити здобувачів оволодіти мистецтвом мислення, яке дасть їм змогу вирішувати складні виклики у всіх аспектах їхнього життя; викладання займаючись наукою (з дистанційними лабораторіями) (Teaching By Doing Science (with remote labs)) – залучення автентичних наукових інструментів та практик, що може сформувати навички наукових досліджень, поліпшити концептуальне розуміння та підвищити мотивацію до навчання; втілене викладання (Embodied Teaching) – передбачає самосвідомість організму, що взаємодіє з реальним або імітованим світом для підтримки процесу навчання та має на меті сформувати можливості, щоб розум і тіло працювали разом, щоб фізичний зворотній зв'язок і дії підсилювали освітній процес. Погоджуємося з професором І. Запухляк, що дані інновації вкрай важливі для впровадження в заклади вищої освіти. Також вважаємо необхідним запроваджувати їх в освітній процес професійної підготовки як бакалаврів, так й магістрантів спеціальності 231 «Соціальна робота» (Круглий стіл: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики, 2020: 8).

Основні методи, які використовуються у викладанні соціально-педагогічних дисциплін: розповідь; інструктаж; бесіда; обговорення; ілюстрація; демонстрація; спостереження; виконання вправ (завдань, графічних, творчих робіт, праця з книгою, підготовка портфоліо); вирішення кейсів і соціально-педагогічних; використання ігор тощо. Розглянемо деякі з них. До словесних методів вітчизняні науковці відносять розповідь. Розповідь – це послідовне розкриття змісту навчального матеріалу, у якому розтлумачуються явища, події, поняття тощо. Її дидактична мета – забезпечення сприйняття, осмислення, первинного усвідомлення навчального матеріалу. У процесі викладання соціально-педагогічних дисциплін використовують такі різновиди розповіді: опис; виклад; пояснення (розкриття причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей); доповідь (усний виклад навчального матеріалу, який характеризується великим обсягом, складністю логічної побудови, сконцентрованістю розумових образів, доведень й узагальнень);

виступ; коментоване читання. Методичні вимоги до підготовки та проведення розповіді: «1) визначення тематичної спрямованості та мети викладу; 2) вибір способу розповіді (дедуктивний, індуктивний, трауктивний); 3) достатній підбір понять, фактів, описів спостережень; 4) проєктування орієнтовного плану викладу з урахуванням моментів залучення до співпраці студентської аудиторії; 5) включення проблемних питань»; 6) мотивація необхідності знань (практична, професійна, соціальна, теоретична); «7) виклад за наміченим планом із достатньою емоційністю й оптимальним темпом (враховуючи загально-навчальні уміння здобувачів вищої освіти); 8) виділення головного інтонацією, наголошення на основних позиціях викладу, керівництво записом думок»; 9) повторення складного матеріалу декілька разів різними логічними способами; «10) підведення підсумків стосовно того, що розповідалося; 11) поєднання розповіді з іншими методами та прийомами» (Лякішева & Грицюк, 2013: 290–292).

Сучасні діалогові технології викладання та їх використання в освітньому просторі як засобів активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається на лекційних заняттях. До цих методів належать: лекція-бесіда, лекція-диспут, проблемна лекція, лекція з розгляду конкретних ситуацій, лекція-вікторина, лекція-консультація, лекція-прес-конференція (круглий стіл), лекція-залучення (суггест-педагогіка). Використання цих технологій повинно сприяти створенню цікавого, корисного, пізнавального комунікативного спілкування на рівнях «викладач – здобувач вищої освіти», «здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти», «викладач – роботодавець», «роботодавець – здобувач вищої освіти».

Вітчизняна вчена професор І. Кінаш вважає, що дуже важливим є залучення до викладання та лекційних занять професіоналів практиків. Саме ці працівники-практики причетні до створення дружньої команди для досягнення цілей соціальних інституцій (Круглий стіл: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики, 2020).

Маємо зосередити увагу вітчизняних науковців на тому, що формування інноваційної особистості майбутнього фахівця соціальної сфери залежить й від інноваційних методів викладання соціально-педагогічних дисциплін. В Україні процес

формування інноваційної особистості фахівця соціальної сфери повинен забезпечуватися через прискорений, випереджальний інноваційний розвиток вищої освіти шляхом оновлення змісту освіти та організації освітнього процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних наукових досягнень.

Одним з важливих методів викладання соціально-педагогічних дисциплін в закладах вищої освіти є інструктаж. За місцем у освітньому процесі інструктаж поділяють на: вступний (здійснюється перед початком самостійної діяльності здобувачів вищої освіти і передбачає доведення до них кінцевих результатів роботи); поточний (проводиться під час самостійної праці й передбачає допомогу окремим здобувачам); заключний (викладач демонструє кращі роботи здобувачів, аналізує результати, визначає перспективи). За способом проведення інструктаж поділяється на директивний (у вигляді жорсткої вимоги, беззаперечності дотримання) та консультативний (виголошення правил, рекомендацій, порад). Вибір залежить від стилю діяльності викладача та конкретної освітньої ситуації (академгрупи, наявності часу, віку здобувачів вищої освіти, етапу роботи).

Маємо констатувати, що одним з діалогічних методів викладання є бесіда. Бесіда – діалогічний метод викладання, при якому викладач шляхом спеціально підібраних запитань спонукає здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» до аналізу освітнього матеріалу в певній логічній послідовності, формування відповідних висновків, узагальнень або його відтворення. Вона є багатофункціональною й потребує від викладача багатоманітних умінь. Важливу роль у проведенні бесіди відіграє її належність до певного виду (Лякішева & Грицюк, 2013: 293).

Вітчизняні науковці, характеризуючи сучасні підходи до професійної підготовки конкурентоспроможного соціального працівника вимагають акцентування уваги на реалізації низки загальних та фахових компетентностей, зокрема, здатності: до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; аналізувати та структурувати проблеми та результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища; формувати обґрунтовані рішення; правильно обирати

та використовувати сучасний інструментарій соціальної роботи; вміти знання в практичних ситуаціях та формувати нові креативні ідеї. З цією метою доцільно формувати у майбутнього спеціаліста соціальної сфери як аналітичні навички, так і вміння себе представити, тобто промоційні навички власної особистості спеціаліста. Доцільно приділити увагу формуванню та розвитку основних компетентностей майбутнього фахівця соціальної сфери (Круглий стіл: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики, 2020: 11).

Обговорення – метод викладання, який залучає здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» до активного обміну відомостями, власними спостереженнями, досвідом, думками. Споріднений із методом бесіди, але не так структурований викладачем, а тому надає можливість здобувачам вищої освіти як бакалаврату, так й магістратури більш вільно в ширшому інформативному просторі виголошувати власні думки. Ефективність обговорення залежить від переважання відкритих запитань.

Також маємо зауважити, що в соціальній сфері виникає необхідність пошуку нових механізмів, інструментів управління та забезпечення ефективної соціальної роботи, для професійного розвитку та утримування талановитих спеціалістів соціальної сфери. Зокрема, було виділено необхідні Soft skills, які дозволяють бути успішним в соціальній сфері: «міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, самоорганізація, тайм-менеджмент, стресостійкість, емоційний інтелект». Безперечно, однією з головних навичок, яка має бути в арсеналі будь-якого сучасного грамотного фахівця соціальної сфери є володіння англійською мовою (важливим є знання англійської мови щонайменше на рівні B1, вміння листуватися з клієнтами та відповідати на їхні запитання). Майбутні фахівці соціальної сфери мають отримувати нові знання та мотивацію до особистого зростання.

У дидактиці та методиці встановлено певні правила відбору необхідних методів викладання, які передбачають урахування таких умов: «1) обов'язкова обізнаність викладача з дидактичними можливостями усіх методів; 2) урахування особливості

освітнього компоненту, її характеру – теоретичного чи практичного; 3) дидактична мета й обсяг освітньої інформації; 4) форма організації навчання (лекція, практичне, індивідуальне заняття); 5) вікові особливості здобувачів вищої освіти; 6) матеріально-технічне оснащення освітнього процесу у ЗВО; 7) урахування спрямованості та вмотивованості здобувачів на професійну підготовку; 8) орієнтація на психологічні, фізіологічні, гігієнічні особливості; 9) поєднання методів, які ґрунтуються на різних засобах навчання; 10) компетентність й уміння викладача; 11) наявність алгоритму оптимального вибору методів до кожного заняття (покроковий аналіз можливого використання того чи іншого методу в певній освітній ситуації та студентській аудиторії)» (Лякішева & Грицюк, 2013: 305–306).

Вивчаючи процес використання сучасних інструментів формальної та неформальної освіти в освітньому процесі вищої школи зосередимо увагу на потребі впровадження як формальних так і неформальних освітніх інструментів (інтерактивних форматів занять; кейсових вправ; практичних проєктів; неформальних ігрових практик (ігрофікація); асоціативних технологій – mind maps (інтелект-карти: мистецтво мислити ширше); артскрайбінг (artscribe) – техніки візуалізації інформації для підвищення пізнавального інтересу; ігрових інструментів для позитивного налаштування). Це дозволяє розвивати корисні навички: вміння вирішувати складні задачі та працювати в команді, критичне мислення, креативність, адаптивність, кооперацію, комунікацію, уміння аналізувати нову інформацію, емоційний інтелект, особливу увагу на які звертають потенційні роботодавці в соціальній сфері. Вдалим досвідом використання неформальних інструментів освіти вважаємо активне впровадження игрофікації. Це сприяє, перш за все, поліпшенню комунікації між викладачем та здобувачами вищої освіти, підвищенню мотивації останніх до навчання, його якості та результативності (Круглий стіл: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики, 2020: 11–12).

Освіта – це саме те, що робить як інтелектуальну діяльність, так і соціальну роботу в майбутньому ефективними. Саме тому інтелектуальний потенціал і

інтелектуальний ресурс здобувача вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота», як майбутнього соціального працівника, має розглядатись не лише як складова ефективності діяльності соціальних інституцій, але й як цінність сама по собі. Задля збільшення впливу на інтелектуальний ресурс здобувача вищої освіти (його інтелектуально-ресурсний потенціал) сучасний викладач ЗВО мусить ознайомитись з шістьма лідерськими якостями С. Джобса: «Усвідомленість» (англ. *Awareness*), «Орієнтація на розвиток людей» (англ. *Commitment to developing people*), «Емпатія» (англ. *Empathy*), «Передбачення / Далекоглядність» (англ. *Foresight*), «Здатність слухати» (англ. *Listening*), «Здатність переконувати» (англ. *Persuasion*). Це дозволить спрямувати освітній процес окрім розвитку необхідних компетенцій на вироблення в здобувача вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» розвиненої культури почуттів, особистісної культури філософії пізнання (діалектика) і творчості, широти кругозору та панорамності бачення, а також виходу за межі своїх обмежень. Також сприятиме виведенню освітнього процесу з рамок «кодуючої педагогіки» (Круглий стіл: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики, 2020: 13–14).

Для викладачів університетів важливим є уміння підводити до самостійних висновків, не нав'язуючи їх. Найчастіше, як зазначається у відгуках, у здобувачів вищої освіти в опитування виникає спротив, коли їм декларують «в лоб», не залишаючи вільного простору для самостійних роздумів, коли інформація супроводжується фразами: «Ви повинні!», «Вам необхідно!», «Ви зобов'язані!» Дані аналіз опитувань здобувачів вищої освіти з проблем комунікації свідчать про те, що цінність інформації підвищується по мірі збільшення свободи вибору. Для системи, позбавленої свободи вибору, інформація знецінюється. В дійсності ж викладач закладу вищої освіти дуже часто займає позицію людини, що повчає, як потрібно, тобто позицію «вчителя життя». На питання, яке нами часто ставилось в різних аудиторіях: «Підніміть руки ті, кому подобається, коли його виховують?», бажаючих відповісти позитивно не

знаходиться, оскільки людина, навіть вважаючи вірною і цінною думку іншої людини, майже завжди чинить внутрішній опір, якщо цю думку нав'язують, особливо повчальним тоном. Важливо перейти на позицію людини, яка вміє підвести до власних висновків. Потрібно, щоб слухачі вищої школи, особливо важливо це для майбутніх соціальних працівників, не відчували себе об'єктами виховання. Найвищий рівень цього вміння для викладача ЗВО – вміти «викликати, не викликаючи», тобто «...так влаштувати, щоб він (здобувач) самого себе до себе викликав і сам у всьому розібрався» (Каплінський, 2015: 124–125).

А відтак, сьогодні система вищої освіти потребує змін, бо змінюються пріоритети розвитку, народжуються нові технології, виявляються нові потреби, зростають вимоги, з'являються нові критерії безпеки, інтегруються суспільства, комунікація стає безмежною, людина виходить за межі власних можливостей з допомогою штучного інтелекту. Саме тому в наш час існує потреба оновлення методів викладання у закладах вищої освіти.

Висновки. Сьогодні існують обмеження, труднощі, перешкоди, з якими зустрічаються заклади вищої освіти та викладачі. Освітнянське середовище об'єднує усіх викладачів бажаючих змінюватись, мотивує освітянські колективи у таких напрямках розвитку: професійно навчатись і розвиватись; удосконалюватись, а не конкурувати; не тільки притримуватись традиційних методів, а використовувати нові технології викладання; змінювати стереотипи мислення, враховуючи потреби нового покоління здобувачів вищої освіти; практикуватись на ситуаціях з реального життя соціуму, а не дотримуватись усталених прикладів; «і свого навчатись, і чужого не цуратись»; шукати підтримку стейкхолдерів; демонструвати інтелектуальну гнучкість, а не інтелектуальну зверхність; вивчати зарубіжні методи та методики викладання у вищій школі.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо вивчення новітніх технологій викладацької діяльності провідних університетів Європи.

REFERENCES/ЛІТЕРАТУРА

1. Kaplinskyi VV. (2015). *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli: navchalnyi posibnyk*. Vinnytsia: TOV «Niland LTD»: 224. [Каплінський ВВ. (2015). *Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник*. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД»: 224].
2. Kruhlyi stil: Innovatsiini metody vykladannia u vyshchii shkoli: obmin dosvidom ta krashchi praktyky. (2020). / Za red. d.e.n., profesora AS. Polianskoi. Ivano-Frankivsk: IFNTUNH: 19. [Круглий стил: Інноваційні методи викладання у вищій школі: обмін досвідом та кращі практики. (2020). / За ред. д.е.н., професора АС. Полянської. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ: 19].
3. Liakisheva AV., Hrytsiuk LK. (2013). *Metodyka vykladannia navchalnykh dystsyplin sotsialno-pedahohichnoho napriamu studentam VNZ: navch.-metod. posib*. Lutsk: Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky: 504. [Лякішева АВ., Грицюк ЛК. (2013). *Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ: навч.-метод. посіб.* Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки: 504].
4. *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli: navchalnyi posibnyk*. (2022). Ivano-Frankivsk: 180. [Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. (2022). Івано-Франківськ: 180].
5. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014. [Про вищу освіту: (2014): Закон України від 01.07.2014]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
6. Rudkevych NI. (2021). *Metodyka sotsialno-pedahohichnoi roboty: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Lviv: Rastr-7: 324. [Рудкевич НІ. (2021). *Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник*. Львів: Растр-7: 324].

Стаття надійшла до редакції 16.01.2024

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Ольга ЛІЛІК**

Світлана ГРИЩЕНКО

ORCID 0000-0002-7981-3578

*Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
освітніх і педагогічних наук,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)*

E-mail: intensiv3000@meta.ua

Svitlana HRYSHCHENKO

ORCID 0000-0002-7981-3578

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department
of Social Work and
Educational and Pedagogical Sciences,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Collegium»
(Chernihiv, Ukraine)*

E-mail: intensiv3000@meta.ua